

Третьому – 11 розділи).

Однак зміст відповідних статей чітко показує, що закон в цих випадках захищав потерпілих жінок від станів: «будь-якого стану, починаючи від вищого до нижчого. (Перший Статут, стаття 6 роздл.л 11); «якого - небудь стану» (Другий Статут, стаття 12, розділ 11); «шляхтянку, будь теж і іншого стану» (Третій Статут, стаття 15 розділ 11). Таким чином, процес юридичного оформлення норм викупу за жінку в Литовських Статутах дозволяв виявити сембіоз норм звичаєвого і феодального писаного прав; з однієї сторони, ще помітна живучість норми звичаєвого права, з другої – чітко виражений «тиск» принципів існування розвинутого феодального суспільства на законодавство.

В Литовських Статутах відведено відповідне місце правам жінок. Головне право жінки, яке відображало її матеріальне становище, – право на спадщину у формі приданого і вена. Обов'язкове вено робило жінку матеріально залежною від чоловіка за його життя та забезпечувало на час вдовування.

У статуті також важливе місце посідала норма подвійного викупу, тобто штраф, що сплачувався на користь потерпілої у випадку нанесення їй ран, побоїв, а також при образі честі. Ця норма в процесі становлення і розвитку феодального права застосовувалась до жінок різних станів диференційовано.

В цілому, Литовські Статуту XVI століття є видатними пам'ятками права і культури. Вони дійсно варті детального вивчення, так як з них бере початок державне право декількох країн, в тому числі і України.

1. Валиконите И. Первый Литовский Статут – один из важнейших источников истории женщин в Великом Княжестве Литовском // Первый Литовский Статут 1529 года. – Вильнюс, 1989.

2. Валиконите И., Яксебогайте И. Выкуп за женщину по Литовскому Статуту // Третий Литовский Статут 1588 года. – Вильнюс, 1989.

3. Законодательные акты Великого княжества Литовского. – Л., 1936.

4. Лазутка С.А. Первый Литовский Статут – феодальный кодекс Великого княжества Литовского. – Вильнюс, 1973.

5. Первый Литовский Статут // Под. ред. С. Лазутка, Е. Гудавичюс. – Ч.2. – Вильнюс, 1985.

6. Статут Великого княжества литовского 1529 года // Под. ред. К.И.Яблонскиса. – Минск, 1960.

7. Юрчинис Ю. Литовский статут – памятник истории права и культуры Великого княжества Литовского // Первый Литовский Статут 1529 года. – Вильнюс, 1982.

Віктор АТАМАНЕНКО (Остроз)

СВІДЧЕННЯ ОПИСОВО-СТАТИСТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ ПРО НАСЕЛЕННЯ ЛУЦЬКА В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.

Головне місто Волинської землі/воєводства було не тільки важливим осередком ремесла та торгівлі, але й резиденцією владних та представницьких – релігійних, повітових та воєводських – структур та місцем зосередження шляхетського господарства. Це стосується не тільки замку в широкому для Луцька розумінні (верхнього та околиного замків), але й власне міської території з луцькими передмістями включно. Поряд з цим, він належав до найпотужніших центрів культурного та релігійного життя. Це стосується не тільки православної спільноти, але й інших релігійно-національних громад краю. Таким чином, можна говорити, що Луцьк як головне місто Волинського воєводства посідав виняткове місце в історії Волині ранньомодерного часу.

Історики звертали увагу на вивчення окремих громад Луцька, робили спроби дати характеристику його населення, розглядали структуру окремих частин міста. В той же час, проблеми джерельного забезпечення дослідження проблеми населення Луцька лише побіжно заторкувалися в літературі. Практично єдина спроба характеристика непривілейованого населення Луцька на основі унікального для джерельної бази Волині документа – реєстрів вибирання підводних грошей – належить М.Г. Крикуну і, на його думку, засвідчує підконтрольність “замковій, господарсько-королівській юрисдикції” лише частини міського населення¹. Дослідник використав кілька таких реєстрів за 1564 -1569 рр.² Опубліковані В.М. Кравченком інвентарі Луцького староства 1576, 1598, 1600 та 1618 рр.³ свідчень про населення міста не містить. Проте деякі з них відображають підконтрольність частини міського населення від старости, на якого платилися податки. Так, інвентар 1576 р. зафіксував сплачення «чопового прибутку старости», медової та пивної капщизни, а також платіж за наймання будинку, а інвентар 1618 р. згадує старостинські прибутки від ремісників та капщизни⁴. Свідчення про населення Луцька відсутні й у попередніх за часом описах замку та староства, окрім тих самих повинностей. У випадку ревізії 1545 р. вказано розміри платежів луцьких ремісників на користь держави⁵. Отже, можна говорити про складну структуру населення Луцька, яка в усій повноті в жодному джерелі не відображена.

Крім згаданих джерел описово-статистичного характеру свідчення про населення Луцька містяться в поборових та подимних реєстрах, а також люстраціях. Від часу започаткування (чи збереження) для Волині державного фіскального та правового (перевірка прав власності) обліку – середина XVI ст. – описів Луцька, як і більшості міст Волині, не збереглося. Пospрияло створенню описів окремих власницьких комплексів їх передача королеві Боні. Їх дані, особливо, по Кременщу, тільки повітовому центру, можуть послужити підставою для порівняння з Луцьком. Ревізія 1552 р. містить вказівку на розміри податку з міщан, який становив 6 грошів з особи⁶. На основі згадки ревізії 1545 р. про те, що з луцьких ремісників бралось 38 кіп гр., можна встановити їх мінімальну кількість. Вона виглядає досить значною і дорівнює 380 осіб.

Інвентар 1548 р. зафіксував у Кременці 520 міських і передміських будинків⁷, а ревізія 1552 р. виділяє міщан, які

знаходилися під замковим присудом, в кількості 481 будинку⁸. Але вже на 1563 р. міських будинків загалом було 1000⁹. Отже, міське населення поділялося приблизно порівно на частини під магдебурзьким та старостинським присудом. Можна припустити таке ж співвідношення і для Луцька.

Ще однією групою джерел описово-статистичного характеру, в яких знайшла відображення інформація про населення Луцька, є податкова документація. Вся сукупність податкових джерел другої половини XVI – першої половини XVII ст. поділяється на дві основні групи за об'єктами оподаткування. Це побор, який збирався з усього непривілейованого населення від володіння нерухомістю в містах та заняття ремеслом чи промислами в містах і селах та за користування землею з селян та міщан. Отже, він був складним податком. Окремо виділялися особи, що не володіли нерухомістю. Окремий податок, поголовне, накладався на єврейське населення. Таким чином, окреслений терміном “побор” податок фактично складався з відмінних платежів. Але з точки зору документального оформлення їх сплати на рівні державної скарбниці – Скарбу – він, принаймні для Волині, частіш за все був єдиним. Збирання побору покладалося на власників, опікунів, посесорів чи адміністрацію, які передавали її призначеному сеймом поборці.

Поборові реєстри для всього воеводства збереглися не в усій сукупності, а лише за 1570, 1577, 1583 та 1589 рр. На відміну від реєстрів подимного вони містять дані за категоріями населення. Але не всі вони містять свідчення про населення Луцька. Реєстр 1570 р. фіксує оподатковуване населення за сплатою шосу, тобто за сплатою від будинків, та за характером занять. В усіх випадках ці дані є дуже низькими. Ані кількість ринкових будинків (18), ані число будинків вуличних (120), ані чисельність затилкових пріорських (36) та передміських (28)¹⁰ домів не можуть вважатися відповідними розмірам та значенню міста. Це саме стосується й кількості ремісників (11) та торговців (8)¹¹. Знову-таки, можна говорити про відображення в реєстрі 1570 р. тільки частини населення Луцька. Реєстр 1577 р. зафіксував подвійний (in duplo) податок з житлових будинків у розмірі 40 злотих (від Кременця вдвічі більше), податок від 201,5 ремісників (?) та 43 торговців, а також з 40 люзних (гультяїв)¹². Тоді ж було заплачено поголовне від луцьких євреїв: 40 зл. від караїмського та 76 зл. від рабинського зборів¹³. Поголовне сплачувалося з кожної особи¹⁴, тому можна визначити і кількість єврейської складової луцької громади.

У 1583 р. з усіх міських будинків Луцька було сплачено, як і в 1577 р., 40 злотих шосу¹⁵. Дещо більше було сплачено з Володимира (46 зл. 4 гр.), але разом з передмістями, в яких було значно більше будинків, ніж в місті¹⁶. Загалом шосу та податку від занять ремеслом та торгівлею луцькі міщани заплатили 299 зл. (володимирці – 195 зл. 4 гр., а кременчани – тільки 64 зл.). Дані по Кременцю є такими низькими, очевидно, через спустошеність південної Волині після ряду великих татарських нападів 70-х років. Сумаріуш побору 1589 р. засвідчив подібну податкову ієрархію повітових центрів Волині: з Луцька було сплачено найбільше, 837 зл. 2 гр., з Володимира – 745 зл., з Кременця – 500 зл.¹⁷ На рівні цих платежів було приватновласницьке місто Старокостянтинів, решта ж волинських міст далеко відставали від цієї четвірки.

Сумарний поборовий реєстр 1589 р. називає ремісничі спеціальності жителів Луцька та вказує кількість їх представників. В цей час податок з ремесла сплатили 178 та з заняття торгівлею 47 осіб¹⁸. Разом з шосом плата з Луцька становила 312 зл. 4 гр.¹⁹, з чого можна підрахувати розмір першого, який становив 162 зл. 19 гр. Шос не був однаковим для різних категорій міських будинків, тому встановити точну їх кількість встановити на основі цих даних неможливо. Приблизна ж кількість будинків, з яких цей податок було сплачено у 1589 р., могла знаходитися в межах 400-600. Крім цього, луцькі вікарії заплатили від одного ринкового та восьми вуличних будинків, а також з двох балверів, двох кравців, коваля та кравця (4 зл. 13 гр.)²⁰. Серед ремісничих спеціальностей реєстр називає кравців-сдбабників (2), простих кравців (5), кушнірів (20), постригачів (2), римарів (9), ковалів (7), слюсарів (4), шабельників (2), золотників (2), котлярів (3), лучників (4), стельмахів (3), сидлярів (3), саф'яників (4), юхтенників (2), простих шевців (23), аптекарів (1), балверів (3), ткачів (3), пекарів (23), солодовників (1), малярів (1), різників (9), теслів (13), пивоварів (14), «скрипоку» (5) та торговців-перекупників (47)²¹. Ці дані загалом повторюють свідчення попереднього із збережених реєстрів (1583 р.)²² крім постригачів, слюсарів, шабельників, котлярів, лучників, стельмахів та кількості золотників, яких у 1583 р. було троє.

В усіх випадках відображення чисельності та складу населення Луцька в поборових реєстрах впадає в очі його неповнота. Адже не могло головне місто воеводства, будучи чи не найбільшим платником ряду податків, з яких складався побор, мати в цілому ряді випадків рівні демографічні показники з рядом інших міст регіону. В одному з реєстрів вказано. Що з Луцька заплачено згідно з привілеями, тобто частина населення не оподатковувалася. Повністю чи частково ці звільнення були пов'язані з луцькими пожежами, після чого, згідно з існуючою практикою, надавалися податкові пільги. Серед усіх волинських міст Луцьк горів найчастіше, принаймні саме така ситуація відобразилася в джерелах. Пожежі за останню третину XVI ст. в місті відбувалися в 1571, 1580, 1581, 1582 та 1583 рр.²³ Значною мірою саме ця обставина, очевидно, й вплинула на неповноту свідчень поборових реєстрів.

В 1564 р. в Польщі було схвалено “підводний універсал”, згідно з яким підводна повинність редукувалася в грошові платежі. Дані про збирання “підводних грошей” збереглися, як уже зазначалося, по Луцьку за 1564 – 1569 рр.²⁴, а також по Володимирі за 1569, 1570 та 1576 рр., але деякі, можливо, не в повному обсязі.

Податкова реформа 1629 р. уніфікувала підставу вибирання податку, звівши його до диму. Новим податком обкладалися селяни, жителі міст, в тому числі і його єврейська складова, православне духовенство, частково шляхта. На відміну від побору, який звільняв від сплати спустошені та погорілі протягом чотирьох років до часу його вибирання та новоосаджені маєтки, господарства чи будинки, подимне вибиралося з усіх без винятку димів. Сама процедура передачі зібраного подимного ускладнювалася за рахунок збільшення числа посередників. Збирання податку покладалося безпосередньо на власників чи посесорів приватних володінь чи представників (старших) самоврядування упривілейованих міст. Останні чи представники землевласника з числа підданих повинні були передати гроші

призначуванням сеймиком поборці в присутності представників гродського уряду²⁵.

Подимний реєстр 1629 р., який став підставою подальшого вибирання державного податку, вважають найбільш точним та повним історико-демографічним джерелом розглядуваного періоду. В ньому зафіксовано тільки 546 будинків у Луцьку²⁶ (у інших великих державних містах воєводства: Ковелі – 416, Володимирі – 544, Кременці – 1224²⁷). В Кременці, дані по якому є найбільшими для державних міст, міська громада, як і в попередній час, поділялася на дві юрисдикції (без сумніву, існували ще й юридики) – міську і старостинську, яка була більшою за чисельністю міщан²⁸. Реєстр виділяє в Луцьку підданих церковних юридик. Їх мали луцькі єзуїти (20 будинків), домініканці (23 будинки), каноніки (11 будинків), кафедральний костел (1 будинок), Церква Святого Якова (17 будинків), церква Святого Духа (12 будинків), священики (4 будинки) та Пречистенський монастир (4 будинки)²⁹. Податок було сплачено з 19 шляхетських будинків, а також з 4 будинків А. Рудецького та 5 – кн. П. Любецького³⁰. Старостинськими реєстр називає 13 луцьких рибалок³¹. В реєстрі відзначено сплату подимного від 18 ринкових будинків³², як і поборовому реєстрі 1570 р. (див вище). Називає він тільки кілька луцьких вулиць – з Ринку до великого мосту, Малу до євреїв (очевидно, до Жидівської ділянки міста), з Ринку до Вірменської церкви, равинська Жидівська, Караїмська, від мосту до брами за Глушцем, рибацька над Стиром та Глушцем, від малого містка, а також будинки парканні, тильні, затилкові, жебрацькі (очевидно, убогі), за валом та шпиталі (2 польських, 1 «руський», 2 єврейські та 1 вірменський)³³. Можливо, й дані за 1629 р. неповністю відображають дійсну кількість будинків, а вітак – і чисельність населення в Луцьку.

На користь такого припущення, яке в усіх випадках використання джерел описово-статистичного характеру підтвердження в них не знаходить, може свідчити чисельність церков у місті та на його передмістях. Їх нараховують чи не найбільше порівняно з іншими волинськими містами XVI ст. – понад 20 церков та костелів і 4 монастирі³⁴. Правда, поборові реєстри зафіксували набагато меншу кількість священиків, а відтак і церков – шість у 1583 р³⁵. Інвентар маєтків луцької єпархії 1607 р. відзначив тільки в місті 7 церков та 2 зруйновані церкви, а в передмістях – 4 монастирі³⁶. В будь-якому з варіантів, навіть зважаючи на представницький характер міста та його святинь, чисельність населення співвіднесена з кількістю церков, костелів та синагог мала б бути помітно, якщо не суттєво, більшою за відображену в описово-статистичних джерелах. Це ж можна віднести й до кількості шинків та прибутків від шинкування, оскільки Луцьк був найбільшим платником чопового на Волині.

Завданням Скарбу було й проведення ревізій та люстрацій державних маєтностей. Люстрації (як джерело) поряд з фіскальними завданнями виконували функції правові та ревізійні. Але низька питома вага державних володінь на Волині суттєво знижує можливості широкого територіального охоплення соціально-економічними дослідженнями. Для Волині державні ревізії/люстрації («Ревізії замків») були започатковані у 1545 та 1552 рр. і мали завдання набагато ширші, ніж суто перевірка стану замків.

Започатковані в Польщі у 1564 р. періодичні люстрації державних маєтностей, щодо Волинського воєводства були впроваджені тільки в XVII ст. й свідчень про кількість будинків не містять, а відтак не можуть бути використані при визначенні розміру міста/чисельності населення.

Частина оподатковуваного населення мешкала у шляхетських володіннях міста, так званих юридиках. Її чисельність встановити можна тільки на основі застосування певного коефіцієнту до кількості шляхетських володінь-садиб. Якщо перший можна розраховувати різними способами, найбільш відповідним з яких може бути визначення фільваркової челяді та на основі свідчень подимного реєстру 1629 р., то другу в усій повноті визначити на основі наявних джерел навряд чи можливо.

Таким чином, протягом розглядуваного періоду Луцьк, навіть зважаючи на можливу неповноту податкових джерел, знаходився в стабільних розмірах і чисельність його населення зростала незначними темпами. Це можна пояснити браком території, за рахунок якої місто могло збільшувати свою площу, оскільки розташовані біля міста села знаходилися в приватній або старостинській власності. Передмістя з тієї ж причини мали сільський характер. До того ж, як правило, міста Волині зростали за рахунок створення біля існуючих поселень «нових» міст. Луцьк через вказані та ряд інших причин (зокрема, державну його належність) таких можливостей не мав. Подібне стосується й інших державних міст регіону, меншою мірою Кременця. Останній, правда, як значний за кількістю мешканців міський осередок склався вже на середину XVI ст. і в подальшому також зростав незначними темпами.

В усіх випадках в розпорядженні дослідників відсутні (не збереглися – ?) джерела, які містили б переліки населення. Єдиним винятком є реєстри вибирання підводних грошей. Зважаючи на цю обставину, один з найповніших за кількістю перерахованих міщан реєстр 1566 р., подано в додатку. В публікації відтворено згідно з оригіналом тільки імена луцьких міщан, а об'єкти оподаткування, помешкання та заняття, - відповідно до сучасних норм.

ДОДАТОК

Реєстр бранья грошей з мѣста Луцкого

водлугъ росказаня его кр млсти и устав на подводы гдрьские за рокъ шестдесят шостого

Степан Кушнер – з дому, городу, ремесла, торгу
 Гордеи Котелникъ – з дому, ремесла
 Пацко Михалкович – з дому, кушнірства
 Опанас Кондратович – з дому, пива, меду, торгу
 Нестер Пристфило (можливо, Пристрало), резник – з півдому, різництва, торгу
 Грицко Светогор - з дому, різництва, торгу
 Опанас з Окопишъ, резникъ - з дому, різництва, торгу, перепечайства (пекарства)
 Ждан Сачкович, швец – з дому, ремесла, торгу
 Степан Дубискии – з дому, різництва, перепечайства, торгу
 Матфеи [Малыка], пострыгач – з дому, ремесла, перепечайства
 Томило Максимович – з півдому, кравецтва, торгу
 Иванец, Посполитого зят – з дому, різництва, перепечайства, торгу
 Мацко Володимерец, резник - з дому, різництва, торгу
 Грицко Половко – з півдому, торгу
 Гаврило Половкович – з кушнірства, торгу
 Данило Кушнер – з ремесла, диму
 Пархомъ Половкович – з півдому, торгової комори
 Степан Билгаи, резник - з дому, різництва, торгу
 Лучка Пивовар – з ремесла, перепечайства, диму
 Логвин Малушич, резник – з півдому, різництва, торгу
 Степан Пикулик – з торгу, різництва, диму
 Павел Несмиян, кушнер – з дому, меду, пива, ремесла, торгу
 Никон Мацкович – з дому, перепечайства, торгу
 Петръ Постырнакъ, пивовар – з ремесла, різництва, диму
 Яцко Лисович – з дому, різництва, торгу
 Васко Малыи, резникъ – з дому, різництва, перепечайства, торгу
 Кузма Лучникъ – з дому, меду, пива, ремесла, торгу
 Бернатъ Пивовар – з перекупства, ремесла, диму
 Миронец – з перепечайства
 Семен Гордунович – з перепечайства, пива, торгу, диму
 Мартынец Степанович, резник – з ремесла, диму
 Васко Пивовар – з ремесла, диму
 Матьфеи Лидычаи – з дому, пива, меду
 Федко, сын Малынинъ – з кушнірства
 Иван Ножка – з дому, кравецтва, пива, торгу
 Семьян Орешкович – з дому, торгу
 Мацко Гриневич – з дому, перепечайства, торгу
 Иван Партыка – з торгу, диму
 Хома Ходорович – з дому, перепечайства, різництва, торгу
 Понкрат, Миколенский попович – з півдому, торгу
 Янко Скрыпок – з ремесла, диму
 Максим, Прокопцов брат – з дому, перепечайства, торгу
 Богдан Половко – з дому, комори
 Игнат, пивоварский цехмистръ – з ремесла, диму
 Стас Шаповал и замку – з ремесла, диму
 Матыс Барбир – з півдому, ремесла
 Олешко Кадолбович – з дому, мулярського ремесла, торгу
 Соломон Якубович – з дому, меду, пива
 Мартинец Авдиевич – з дому, меду, різництва
 Федко, Безлипичин брат – з різництва, торгу
 Федко Котелникъ – з ремесла, перепечайства, диму

Васко Заровный – з півдому, різництва, перепечайства, торгу
 Федко Колтульн – з дому, пивоварства
 Иванец Чижевич, римар – з ремесла, диму
 Барбара – з дому, меду, пива
 Иванец Швец – з ремесла, диму
 Яцко, Деружчин брат – з дому, перепечайства
 Гаврилец, Хатянцов брат - з перепечайства, диму
 Радко Римар – з ремесла, торгу, диму
 Панко Резник – з півдому, різництва, перепечайства
 Федко Бородына – з дому, різництва, торгу, перепечайства
 Гримаи на Томиловое фолварку – з півдому, перепечайства
 Сенко на Томиловое фолварку – з півдому, перепечайства
 Олексии с Торчина, римар – з ремесла
 Миско, сын Опринчин – з дому, перепечайства, торгу
 Хома, Останковое зят – з дому, кушнірства, перепечайства, торгу
 Борис Тесля – з дому, ремесла, перепечайства
 Миско Митюшич – з кушнірства, торгу, диму
 Савка Роботник – з диму
 Волос, што в Посолеика служил – з дому, перепечайства
 Сенко Бондаревич – з теслярства, перепечайства, торгу, диму
 Климиъ Гриневич – з дому, комори
 Шимко Янович, кушнер – з дому, комори, ремесла
 Федор Скрыпица – з краму, меду, пива, півдому
 Аврам Яблонский – з меду, пива
 Иван Быбка, кушнер – з дому, ремесла, торгу
 Иванец, што был молодцем местцким – з дому, перепечайства
 Миско Котелникъ – з дому, ремесла, торгу
 Иванец, Шляхтин зят, швец – з півдому, ремесла
 Моисеико Кушнер – з ремесла, торгу, диму
 Гапон Пивовар – з ремесла
 Матус в дому Даниловоє – з дому, меду, пива
 Петрок Ковал – з ремесла, диму
 Палажка Епикова – з торгу, диму
 Богдана Вдова – з дому, торгу
 Скиндер Москвитин – з пивоварства
 Васко Москвитин – з пивоварства
 Кузма Сажка – з дому, різництва, пива
 Иванец Фурсович, швец – з півдому, ремесла
 Федко Масленка, кушнер – з ремесла
 Дорота Прошковая – з торгу
 Микита Литоросля, кравец – з дому, ремесла
 Грицко Голузка – з дому, пива
 Иван Крутибородич – з торгу, диму
 Иван Москвитин, пивовар – з ремесла
 Васко, Билчаев брат – з перепечайства, диму
 Лазор Кушнер – з ремесла, торгу
 Мицко Вошага – з дому, шевства
 Сенко Косый, кравец – з ремесла
 Матфеи, кушнер, Булгаков свояк – з ремесла, диму
 Сергии Швец, на Клебанщине – з дому, ремесла, перепечайства
 Грицко Полумацко – з торгу
 Левко Кадолбович – з ремесла
 Воитко с Красного – з різництва

- Дмитръ Резникъ – з різництва, перепечайства, диму
 Федко Голтяи, седельникъ – з півдому, ремесла
 Кузма, тесть его – з торгу
 Настасья Лентвоитовая – з дому, меду, пива
 Васко, ковал, Малыи – з дому, ремесла
 Янко Литвин, ковал – з ремесла, диму
 Чорнышъ Тесля – з ремесла
 Петръ Радивонович – з дому, меду, пива
 Пилип Ковал – з дому, ремесла, перепечайства
 Сенко Ковал – з дому, ремесла
 Опанас Ковал – з ремесла
 Дмитръ Римар – з дому, ремесла, торгу
 Томило Ковал, зят Володимерцовъ – з ремесла, диму
 Федко Олизарович, слесар – з ремесла, диму
 Иван Котелникъ, Кулюбачин зят – з ремесла
 Сенко Гудкович, кравец – з ремесла
 Миско Купка, кушнерство – з дому, ремесла
 Мацко Скрыпок – з ремесла, пива, меду, диму
 Томко Стелмахъ – з дому, ремесла, пива
 Ян Золотар, Андрушков зят – з дому, меду, пива, ремесла
 Хома, Останковое зят за Миску Туровну – з дому, пива, меду
 Федко Гирич з Окопищъ – з дому, перепечайства, різництва
 Полумацковна – з півдому, торгу
 Сенко Пивовар – з ремесла, перепечайства, диму
 Степанецъ Козарез – з ремесла, перепечайства, диму
 Пашко Тесля – з ремесла
 Мартишко Матюшич, кушнер – з півдому, ремесла
 Васко Деружка – з дому, перепечайства
 Прокопецъ – з перепечайства, торгу, диму
 Ненартъ Слесар – з ремесла
 Мишко Тесля – з ремесла, диму
 Матъфиецъ Тесля – з ремесла, диму
 Матеи Тесля – з ремесла
 Петръ Литвин – з мулярства, перепечайства, дружининою торгу
 Якубецъ, Вачинчин сын – з кушнірства
 Грицко Швеци, Шляхтин зят – з дому, ремесла
 Вечорка – з дому, торгу
 Грицко Кадолбович – з мулярства, диму
 Опанасецъ и замку – з перепечайства
 Воитко с Торчина – з дому, ремесла («што солоды робятъ»)
 Иван, Грибковое зят – з дому, перепечайства
 Яковецъ, Микитин брат – з перепечайства
 Труш, швец, Сидорович – з дому, ремесла
 Иван Хвалченя – з дому, перепечайства
 Ёско Грибкович – з дому, перепечайства
 Гуцко Ванкович – з диму, меду, пива
 Богушко, Бобруковое зят – з дому, пива, меду
 Аньдреецъ Опранчич – з різництва, диму
 Хатянецъ – з півдому, перепечайства
 Сидор Киико, кушнер – з дому, ремесла, торгу
 Миско, Матюшиное зят – з кушнірства, диму
 Иван, Светогоров тест – з різництва
 Иван Заголиха, швец – з дому, ремесла
 Лазор Колесник – з перепечайства, торгу
 Тишко Лебед – з перепечайства, торгу
 Петръ Слесар, товариш – з ремесла
 Степан з Окопыщъ – з дому, перепечайства
 Олешковая [Кулбачина] – з дому, перепечайства
 Радко Степанович, кушнер – з дому, ремесла
 Якуб Муляр – з дому, пива, ремесла
 Иваанко Пивовар – з півдому, ремесла, перепечайства
 Янко Олычанин, пивовар – з дому, ремесла
 Мартин Малютчин (Калитник - 1567) – з півдому, ремесла, перепечайства, торгу
 Оношко Пивовар – з ремесла, диму
 Сазон Кушнер – з дому, ремесла
 Федко Новоставец, кушнер – з ремесла, різництва, диму
 Влас Слесар – з ремесла, диму
 Грицко [Бородына] – з кравецтва, перепечайства, диму
 Федко Сабелникъ – з дому, ремесла
 Мишко Половко, пивовар – з ремесла, диму
 Кондрат Швеци, товариш – з ремесла, дружининою торгу
 Мишко Сыч, пивовар – з ремесла, диму
 Симон Потоцкии – з дому Яцкового, золотарства
 Леско Галуужчанчин, кравец – з дому, ремесла, меду, пива
 Левко Швеци, Курилчье сын – з ремесла, диму
 Сенко Слесар на Соколского подвори – з ремесла
 Петръ Золотар, Шимонов зят – з ремесла, диму
 Федко Иконникъ – з дому, ремесла, меду, пива
 Карпецъ, Матиев сын Теслин – з перепечайства, диму
 Мишко Сакула, швец – з ремесла, диму
 Сташко Возница – з перепечайства, диму
 Милуха Цыганиха – з торгу
 Матыс [Здуш] – з дому, ремесла
 Михно Москвитин – з пивоварства
 Аньдреи Яцкович – з дому, торгу
 Томило Крамъ – з дому, краму
 Яцко Сенничии – з дому, торгу, з дружининою торгу
 Євфимъ Пивовар – з ремесла
 Вакула на Сербинови подвори – з дому, перепечайства, різництва
 Аньдреи Гугвака, резник – з різництва, диму
 Самошловая Булгачиха – з дому, торгу
 Мишко [Шолудивии] – з торгу, диму
 Євсии Лемечкии – з дому, пива, меду, кушнірства
 Процына Крамович – з торгу
 Лаврен Резник – з різництва, перепечайства, диму
 Сенко, Рожественского попа сын – з дому, меду, пива, торгу
 Юшко Пивовар из замку – з пивоварства, перепечайства
 Федко Опанасович – з дому, торгу
 Устиня Михайлова – з дому, меду, пива
 Гаврилецъ Ковал – з ремесла, диму
 Воитех Стелмахъ – з дому, ремесла
 Попада Николенская – з дому, перепечайства
 Юреи Лучник – з дому, ремесла, меду, пива
 Степан Бондар – з ремесла
 Олешко Шаповал – з ремесла, диму
 Ёско Шаповал – з ремесла, перепечайства
 Олексеи Швеци – з ремесла
 Лашко (Лишко - ?) Швеци – з ремесла
 Оксеи Швеци – з ремесла, диму
 Тарас Швеци – з дому, ремесла, перепечайства
 Саско Максимович – з півдому, краму, солодовні
 Снервитка Швеци – з ремесла, перепечайства
 Воитко Кушнер, зят его – з ремесла, диму
 Трохим Тесля – з ремесла, перепечайства
 Иван Москвитин, пивовар – з ремесла
 Ярошова – з торгу, диму

Охрем Пивовар – з ремесла, диму
 Богдана Макаряча – з півдому, комори
 Янко Кипратий, пивовар – з ремесла
 Павлюк Роботник (гріш)
 Потап Швец – з дому, ремесла
 Терешко Торокан – з півдому, кушнірства, перепечайства
 Пархоменко с Красного, роботник (гріш)
 Мартишко Матюшич – з півдому, кушнірства
 Мишко Туровец, пивовар (гріш)
 Васко с Кобча – з перепечайства
 Авдеи Римар – з ремесла, перепечайства, диму
 Васко Москвитин – з пивоварства
 Євфимья Томилова – з півдому, комори, торгу
 Карп Томилович – з півдому, торгу
 Стецько Томилович – з торгу
 Павлюк, кушнер, з Берестя – з ремесла, диму
 Федец, Полумацьковое зят – з перепечайства, диму
 Матфиец Роботник (гріш)
 Степанец Муляр – з ремесла
 Максимец Пивовар – з ремесла, диму
 Павлюк, Давыдов пасынок – з торгу
 Нипко дяк – з дому, перепечайства
 Мартинец Сало – з перепечайства
 Иван Корчанинович – з дому, кравецтва
 Мисина, кравчик, Молявка – з ремесла
 Єрмак Гукович з Романова – з дому, торгу
 Антон Волошин, резник – з дому, різництва, торгу
 Томило Шляхта (Шляхта - ?), швец – з півдому, ремесла
 Нелипец Слесар – з ремесла, диму
 Иванко Кулаи, пивовар – з ремесла
 Матеи Тесля из замку – з ремесла
 Мартинец Возница – з перепечайства, диму
 Андриец с Полоное – з диму
 Матфиец Максакович – з півдому, кушнірства, торгу
 Томило Шклен, швец – з ремесла, перепечайства, диму
 Орина Онисковая – з дому, пива
 Тишко Пивовар – з торгу, ремесла
 Блажко Швец – з ремесла
 Вовдя Шаповалова – з ремесла
 Мацко, што в Полонки Яна служил – з ремесла
 Зенко Римар – з ремесла, диму
 Грицко Олизарович – з дому, торгу
 Якуб Орменин – з півдому, торгу
 Стасик Столяр – з ремесла, диму
 Демид Торокан – з дому, комори
 Олешко Козлович, швец – з півдому, ремесла
 Євхим, Хомин брат – з дому, торгу
 Янко Пивовар Олычанин (гріш)
 Миско, цехмистр швецкий – з дому, перепечайства, ремесла
 Стецько Шаповалчик – з ремесла, диму
 Стас Швец, в школце мешкаєт – з ремесла
 Єрмолец Швец – з дому, ремесла, перепечайства
 Мацек и Щебришина – з дому, перепечайства, різництва
 Павел [Немилчин] – з дому, пива
 Пирог Швец – з півдому, ремесла
 Сенко Швец, Пирогов зят – з ремесла
 Васко Возница – з торгу
 Ленец Пивовар – з ремесла
 Иван Москвитин, ковал – з ремесла

Черкас Седелник – з дому, ремесла
 Курило Можеикович, кушнер – з перепечайства, ремесла, диму
 Игнат Тивонович – з перепечайства, торгу
 Гретчина – з дому, меду, пива
 Степанец Пивовар (гріш)
 Олексим Седелник (гріш)
 Сенко Роботник, и Забороля – з торгу, диму
 Сенко Дмитрович, кравец – з дому, меду, пива, ремесла, тогу
 Ганус Барберь – з дому, меду, земського вина, ремесла
 Степан Слесар – з дому, ремесла
 Дорота Яновая Золотарева – з дому
 Пашута Кунахович – з дому, меду, пива, торгу
 Ганка Стрелничка – з півдому, пива, меду
 Станислав Рупинский – з дому, меду, пива
 Галжбета Познанка – з дому, меду, пива
 Ян Полонка – з дому, меду, пива
 Яцко Солтанович – з півдому, городу, торгу
 Матфеи Величко, кравец – з дому, ремесла
 Федко, Гретчиное племенник – з диму
 Илько Швец (грош)
 Михно Девочка – з дому, меду, пива, перепечайства, торгу
 Михаил Тесля – з ремесла, перепечайства
 Яцко Лецкович, кушнер – з дому, городу, ремесла
 Микита Лукянович, кушнер – з ремесла
 Сташко Швец – з ремесла, перепечайства
 Миско Скрыпок – з ремесла, перепечайства
 Миц Шаповал – з ремесла
 Федко Швец – з ремесла
 Андриец (1567 р. - Андрій) Возница – з перепечайства
 Яцко Покишило, швец – з ремесла, диму
 Гурич Римар – з дому, ремесла
 Кузма на Клебаншизне мешкаєт – з дому, шевства
 Тишко Швец, попа Пятницкого зят – з ремесла, диму
 Остап Седелник – з ремесла
 Курилец Пивовар – з ремесла, перепечайства
 [Хачин] Пивовар – з ремесла
 Черевко Оснич (Оснич – ?; гріш)
 Єско Кривописа – з перепечайства
 Павлюк Пивовар – з пивоварства
 Олексим Пивовар (гріш)
 Дмитрь Москвитин – з пивоварства
 Пилип Швец, Берестянчин зят – з дому, ремесла
 Тарас Швец от дому Анчинского – з дому
 Михно Драбович – з півдому, торгу, різництва, перепечайства
 Тот же Михно Драбович – з «дому Минковского (1567 р. – михновского)», меду, пива
 Федко Ковал малыи – з півдому, ремесла, торгу
 Омелянец Опанасович, пострыгач – з півдому, ремесла, перепечайства
 Степанец, Партичин зят – з півдому
 Степан Скалко, кушнер – з ремесла
 Сенко, зят Толстычиное зят (гріш)
 Матыс Кравец – з ремесла
 Яковец Оснич (Оснич – ?; гріш)
 Васко Москвитин, пивовар (гріш)
 Жидове луцкие
 Батко Єскович, караи – з дому, сукна
 Аврамь, Мошков пасынок – з дому, торгу
 Аврам Шмоилович – з півдому, торгу, диму

Данко Игудич – з дому, сукна
 Данко Богданович – з дому, сукна
 Симха Ескович, трочанин, - з дому
 Мошко Симъшич с Троков – з дому, сукна
 Леви Золотаревич – з дому, сукна
 Бчолка Жидь – з дому, «едвабных речеи», сукна
 Саул Александрович с Познаня – з краму
 Аврамъ Леонович – з дому, «едвабных речеи», сукна
 Аврамъ Мошкович – з дому, краму
 Авада – з дому, краму
 Мордушъ Ескович – з дому, краму, торгу
 Шолом, брат его – з краму
 Єсифъ, Милчин зят – з дому, краму
 Зелик Мошиевич – з дому, краму
 Аврам Давыдович – з дому, краму
 Зраило Мошкович – з дому, краму
 Шенко Леонович – з дому, краму
 Беля Ребеикова – з дому, краму
 Мошеи Турчин – з краму

Игудина – з дому
 Симха Цал – з дому, сукна
 Єло Хачимов зят – з дому, торгу
 Єско Аврамович Палтко (Пантко – ?) – з дому, краму
 Левон Якушевич – з краму, диму
 Єско Коренец – з дому, торгу
 Єско Мошкович – з дому, торгу
 Волчко Мисанович – з дому, торгу
 Аврамъ Золотаревич – з дому, торгу
 Мисан Золотаревич – з дому, торгу
 Єско Губар – з півдому, різництва
 Яцко Симъшич – з дому
 Шлома Ребиевич – з сукна
 Агрон Ребеєвич – з дому, торгу
 Хазец – з різництва, диму
 Гошва Караим – з дому, торгу
 Илъя, Хамков зят – з торгу, диму
 Чинит коп si (= 16) гр(ошей) s (= 6)

Центральний державний історичний архів у м. Києві.- Ф. 44 «Вінницький гродський суд».- Оп. 1. – Од. збер. 1. – Арк. 15-28.

1. Крикун М.Г. Населення Луцька в 60-і рр. XVI ст.// *Минуле і сучасне Волині: Тези доповідей та повідомлень Волинської регіональної історико-краєзнавчої конференції 26-28 вересня 1985 р.*- Луцьк, 1985.- С.231-232.
2. Там само.- С.232.
3. Кравченко В.М. Найдавніші інвентарі Луцького замку і староства (кінецьXVI – початок XVII ст.)// *Архіви України.*- 1986.- №5.- С.20-26.
4. Там само.- С.20, 25.
5. Литовька метрика. Книга 561: Ревізії українських замків 1545 року.- К., 2005.- С.180.
6. *Архив Юго-западной России.*- К., 1859.- Ч.VII.- Т.2.- С.30.
7. *Archiwum Główne Akt Dawnych.*- *Archiwum Skarbu Koronnego.*- Dział LVІ.- №K-7.-К. осм
8. *Архив Юго-западной России...*- С.30.
9. *Архив Юго-западной России...*- С.126.
10. *Źródła dziejowe.*- Warszawa, 1889.-Т.XIX.- S.19.
11. Там само.
12. Там само.- S.49, 64.
13. Там само.- S.64.
14. *Volumina legum.*- Petersburg, 1859.- Т. II.-S. 178.
15. *Źródła dziejowe...*- S.111.
16. Там само.- S.126.
17. Там само.- S. 153, 156, 158.
18. *Archiwum Główny Akt Dawnych.*- *Archiwum Skarbu Koronnego.*- Dział I.- №31.- K.28v.-29.
19. Там само.-К.29.
20. Там само.- К.77.
21. Там само.-К. 28v.-29.
22. *Źródła dziejowe...*-S.111.
23. Засць А. Пожежі в містах Волині XVI – першої половини XVII ст. (за архівними джерелами)// *Шоста всеукраїнська наукова конференція з історичного краєзнавства.*- Луцьк, 1993.- С.417.
24. Крикун М.Г.Населення Луцька в 60-ті рр.. XVI ст.// *Минуле і сучасне Волині: Тези доповідей та повідомлень Волинської регіональної історико-краєзнавчої конференції. 26 – 28 вересня 1985 р.*- Луцьк, 1985.- С.232; *Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі -ЦДІАУК).*- Ф. 44 "Вінницький гродський суд".- Оп. 1.- Од. збер. 1.- Арк. 2-52, 328-338.
25. Крикун М.Г. Подимні реєстри XVII ст...- С.70.
26. Баранович О.І.Залюднення України перед Хмельниччиною: Волинське воєводство.-К., 1930.- С.127.
27. Там само.- С. 117, 124, 125.
28. Там само.- С. 90 (прим. 1).
29. Там само.- С. 31-33,
30. Там само.- С. 65-66.
31. Там само.- С.30 (прим. 1).
32. Там само.
33. Там само.
34. Колосок Б.В., Метельницький Р.Г. Луцьк: Архітектурно-історичний нарис.- К., 1990.- С.66.
35. *Źródła dziejowe...*- S.111.

36. Каманин И. Состояние церквей г. Луцка и имений Луцкой епископии в 1607 году// Сборник статей и материалов по истории Юго-западной России, издаваемый Киевской комиссией для разбора древних актов. - к., 1916. - Вып. 2. - С. 30-32.